

# Přechod mladých dospělých z náhradní péče do běžného života usnadní sociální pracovníci i zaopatřovací příspěvek

**Mladí dospělí mohou při přechodu z náhradní péče do běžného života v souvislosti s novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, od ledna 2022 žádat o novou nepojistnou sociální dávku – zaopatřovací příspěvek, a k tomu získají podporu sociálního pracovníka na obecním úřadu obce s rozšířenou působností (ORP).<sup>1</sup>**

Text: PhDr. Melanie Zajacová  
a Mgr. Petra Nebeská,  
Ministerstvo práce a sociálních věcí

Nezbytnou součástí splnění nároku na výplatu této dávky je zákonem stanovená podpora mladým dospělým, kterým kromě sociálních pracovníků v rámci sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), sociálních nebo jiných služeb pro děti, budou pomocnou ruku nabízet i sociální pracovníci vykonávající činnosti sociální práce v přenesené působnosti na obecních úřadech ORP. V kritickém, přechodovém období je proto nezbytné, aby byly tyto subjekty schopny účinné spolupráce, se stěžejním postavením mladého člověka.

**Sociální pracovník – sociální kurátor je zaměstnancem obecního úřadu ORP. Na jeho výkon činností sociální práce se nevztahuje správní řád, neboť tyto**

po ukončení či odchodu z náhradní rodinné či ústavní péče. Včasná, pravidelná komunikace mladého dospělého se sociálním pracovníkem – sociálním kurátorem přispívá k vybudování vzájemné důvěry a partnerského vztahu.<sup>2</sup>

Sociální pracovník – sociální kurátor, který se dostane do kontaktu s mladým dospělým v době půl roku před dovršením zletilosti, spolupracuje s kurátorem pro děti a mládež OSPOD, a v tomto období pracují společně. Do nabytí svéprávnosti klienta zodpovídá za individuální plán ochrany dítěte (IPOD) a spolupracuje s ním kurátor pro děti a mládež OSPOD. Faktické zahájení spolupráce se sociálním pracovníkem – sociálním kurátorem začíná až dovršením plné svéprávnosti žadatele o dávku zaopatřovací příspěvek. Za optimální postup tedy lze považovat postupné zapojení sociálního pracovníka

ložena na dobrovolnosti. Účinná podpora je tedy podmíněna vztahem vzájemné důvěry. Tato spolupráce však není podmínkou pro to, aby se mladý dospělý úspěšně mohl osamostatnit, jde pouze o možnost využití podpory.

Pokud se bude jednat o potřebu získání zaopatřovacího příspěvku, pak je spolupráce v určitém rozsahu nezbytná a mladý dospělý na tuto skutečnost musí být upozorněn. Zákon stanoví odpovědnost za vypracování individuálního plánu mladého dospělého (IPMD) pro účely přiznání dávky zaopatřovací příspěvek sociálnímu pracovníkovi obecního úřadu ORP. Místní příslušnost tohoto sociálního pracovníka není zákonem stanovena. Spolupráce není nijak časově omezena. Mladý dospělý může kdykoliv přestat spolupracovat se sociálním pracovníkem – sociálním kurátorem. Tato spolupráce může být kdykoliv, na základě potřeb mladého dospělého, obnovena.

**Individuální plán mladého dospělého je pomocným nástrojem sociální práce, zahrnuje pouze ty oblasti podpory, kterými se mladý dospělý chce a potřebuje zabývat, a nastavuje spolupráci mezi mladým dospělým a sociálním pracovníkem – sociálním kurátorem.** Sociální pracovník musí společně s mladým dospělým při prvním kontaktu probrat všechna témata individuálního plánu uvedená v zákoně, **záznam tohoto jednání zadává do Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka (SZSP).** Následná další práce na individuálním plánu mladého dospělého (IPMD) nemusí vždy nezbytně zahrnovat všechny tematické okruhy, které stanoví zákon o sociálně-právní ochraně dětí, protože mladý dospělý může mít určité oblasti vyřešené – například bydlení, partnerské vztahy apod.

**Obsah individuálního plánu mladého dospělého a míra spolupráce se odvíjí výhradně od potřeb mladého dospělého, který je plně odpovědný za vlastní situaci, a to i pokud jde o míru a rozsah spolupráce se sociálním pracovníkem – sociálním kurátorem.<sup>3</sup>**

Zákon nestanoví žádnou formální podobu, rozsah IPMD a ze strany MPSV není požadován. IPMD je potřeba chápat jako prvek běžné sociální práce s klientem, ne

## Sociální pracovník – sociální kurátor je zaměstnancem obecního úřadu ORP. Na jeho výkon činností sociální práce se nevztahuje správní řád.

činnosti nemají povahu působnosti tzv. veřejné moci, podle § 1 odst. 1 správního řádu, protože nemají mocenský (autoritativní, vrchnostenský), ale péčový charakter.

Primární cílovou skupinou tohoto sociálního pracovníka jsou dospělé osoby, nicméně ve vztahu k mladým dospělým opouštějícím náhradní péči je žádoucí, aby byl vzájemný kontakt navazován dříve než v okamžik dosažení plné svéprávnosti, neboť je třeba předcházet tomu, aby se mladý dospělý člověk ocitl ze dne na den bez potřebné podpory a prostředků. Propojení mladého dospělého a sociálního pracovníka – sociálního kurátora může být již součástí přípravy na život

– sociálního kurátora do realizace IPOD, za současné aktivizace mladistvého, pokud on s tím souhlasí. Předávání informací mezi pracovníkem OSPOD a sociálním pracovníkem – sociálním kurátorem se může realizovat výhradně jen na základě požadavku mladistvého nebo mladého dospělého a v jím stanoveném rozsahu. Z agendy OSPOD se nepředává žádná spisová dokumentace.

Spolupráce mezi mladým dospělým a sociálním pracovníkem – sociálním kurátorem je (na rozdíl od spolupráce s pracovníkem OSPOD nebo kurátorem pro děti a mládež, jejichž činnost je součástí veřejnoprávní ochrany dítěte, pokud jde o dítě vymezené v § 6 zákona o SPOD) za-

<sup>1</sup> Tisková zpráva MPSV.

<sup>2</sup> Metodická informace MPSV, <https://www.mpsv.cz/web/cz/zaopatrovaci-prispevek>.

<sup>3</sup> Metodická informace MPSV, <https://www.mpsv.cz/web/cz/zaopatrovaci-prispevek>.

## Je důležité mít na paměti, že mladý dospělý, který odchází z náhradní péče a žádá o zaopatřovací příspěvek, má za sebou již celou škálu hodnocení, režimových opatření a kontrol. Proto je velmi podstatný přístup sociálního pracovníka.

jako vyplňovací formulář. Sociální pracovník je oporou mladého dospělého, není kontrolou, jeho cílem je motivace a opora mladého dospělého vedoucí ke zvládnutí samostatného života. Zápis o IPMD musí být zadokumentován v SZSP.

Pro potřeby žádosti o opakující se zaopatřovací příspěvek mladý dospělý doloží potvrzení sociálního pracovníka – sociálního kurátora (doporučený vzor stanovený v Příloze č. 1 Metodické informace MPSV) o tom, že individuální plán mladého dospělého byl zpracován (samotný IPMD se k žádosti nedokládá) a následně na žádost Úřadu práce dokládá sociální pracovník – sociální kurátor potvrzení o pokračování aktivní součinnosti mladého dospělého. Činnost sociálních pracovníků – sociálních kurátorů obecních úřadů ORP není součástí správního řízení

o tuto dávku, ale podkladem pro vyhodnocení nároku.

Mladý dospělý získá informace o postupu vyřízení žádosti o opakující se příspěvek od sociálního pracovníka – sociálního kurátora nebo také od zaměstnance obce v samostatné i přenesené působnosti, pověřených osob, poskytovatelů sociálních služeb, krajských poboček Úřadu práce nebo od osob, které pečovaly o mladého dospělého v zařízení pro výkon ústavní výchovy.

**Je důležité mít na paměti, že mladý dospělý, který odchází z náhradní péče a žádá o zaopatřovací příspěvek, má za sebou již celou škálu hodnocení, režimových opatření a kontrol. Proto je velmi podstatný přístup sociálního pracovníka – sociálního kurátora, kurátora pro děti a mládež a původních**

**pečovatelů dítěte. Zákonem stanovená úprava cílí na aktivizaci mladého dospělého a jeho podporu, jejímž výsledkem má být především spokojený mladý dospělý, který se o sebe dokáže postarat sám a bude žít plnohodnotný život.**

Ministerstvo práce a sociálních věcí uskutečnilo v průběhu prosince roku 2021 sérii konzultací, mj. též se sociálními pracovníky obecních úřadů (a krajských úřadů, které ve vztahu k území vykonávají metodickou a kontrolní činnost), vydalo a distribuovalo Metodickou informaci, a průběžně konzultuje související otázky s kolegy – metodiky sociální práce krajských úřadů, na něž se mohou sociální pracovníci obecních úřadů v případě dotazů obracet. ■

## Tvorba a aktualizace individuálního plánu mladého dospělého

**Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přináší do praxe dvě nové dávky určené pro mladé dospělé odcházející z náhradní péče. Jedna z nich – opakovaný zaopatřovací příspěvek – přináší sociálním kurátorům obecních úřadů obcí s rozšířenou působností povinnost na žádost mladého dospělého a v součinnosti s ním vytvořit individuální plán. Jaký má potenciál tento individuální plán a s ním spojené činnosti pro úspěšný přechod mladých dospělých z náhradní péče do dospělého života?**

*Text: Mgr. Tomáš Kodiš, vedoucí oddělení rodiny a sociální práce odboru sociálních věcí Magistrátu hlavního města Prahy, tomas.kodis@praha.eu*

Zákonem č. 363/2021 Sb. byl s účinností (pro většinu novelizovaných ustanovení) od 1. 1. 2022 novelizován zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Z hlediska obsahu se jedná o novelu, kterou budu pro účely této stati nazývat velkou novelou zákona. Přichází 9 let po předchozí velké novele přijaté v roce 2012.

Tentokrát přináší novela podstatné změny v organizaci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, společně s následujícím postupným ukončením možnosti umísťovat děti do 3 let věku

v pobytové péči, čímž se Česká republika zařadila po bok ostatních zemí v Evropské unii, kde již taková omezení platí. Další změny nastávají v oblasti péstounské péče, parametricky v právech a povinnostech péstounů a sledování výkonu péstounské péče (tzv. doprovázení), výrazně pak v oblasti finančního zabezpečení péstounské péče. I v novele pokračuje proces funkčního oddělení výkonu sociálně-právní ochrany od výkonu kolizního opatrovnictví v opatrovnickém soudním řízení. Stalo se tak v zásadě zástupným symbolem v podobě oddělení spisové dokumentace zavedením tzv. zvláštního spisu. Podstatná je také změna způsobu financování orgánů sociálně-právní ochrany dětí, která přechází z účelové dotace na náhradu nákladů.

Jednou z nejpodstatnějších změn je však část, která není inovací, ale novinkou v systematice zákona. Jedná se o agendu zaopatřovacího příspěvku. S ohledem na něj se změnilo již úvodní ustanovení § 1 odst. 1 zákona. Nyní je v něm obsažena formulace, že se tento zákon nově týká také „zaopatření zletilých nebo plně svéprávných fyzických osob po zániku péstounské péče nebo ústavní výchovy“.

Nově vložená ustanovení § 50b až 50u zákona zakotvují dvě nové dávky, kterými jsou zaopatřovací příspěvek a jednorázový zaopatřovací příspěvek. Tyto dávky bude administrovat Úřad práce ČR, agenda se však netýká pouze tohoto úřadu. Přináší tak nové nároky na osobní odpovědnost a využití vlastních kompetencí mladého dospělého, ale také na multidisciplinární spolupráci v oboru sociální práce a sociálního zabezpečení v klientově zájmu.

Nejprve si vymezíme ony dvě zmíněné nové dávky, a to opakující se zaopatřovací příspěvek a jednorázový zaopatřovací příspěvek. Definice osob, které mají nárok na přiznání opakujícího se zaopatřovacího příspěvku, je pozitivní výčtem pří-

padů, které mají kumulativní charakter. Musí se tedy jednat o zletilou nebo plně svéprávnou<sup>1</sup> fyzickou osobu, která buď alespoň po dobu 3 let před zletilostí nebo přiznáním plné svéprávnosti byla rozhodnutím soudu svěřena do nezprostředkované (většinou myšleno přibuzenské) pěstounské péče, nebo po dobu alespoň 1 roku před zletilostí nebo přiznáním plné svéprávnosti byla rozhodnutím soudu svěřena do pěstounské péče zprostředkované příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí (krajským úřadem nebo Magistrátem hlavního města Prahy) nebo umístěna do pobytového zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Taková fyzická osoba pak ještě musí splňovat podmínku nezaopatřenosti a současně podmínku, že nebyla odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který do doby podání žádosti o opakovaný zaopatřovací příspěvek nebyl zahrazen. Poslední podmínkou je ta, že takové fyzické osobě je vypracován individuální plán dle ustanovení § 50d zákona o sociálně-právní ochraně dětí a zároveň tato fyzická osoba poskytuje součinnost při jeho naplňování a aktualizaci. Příslušné ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí pro nárok na opakovaný zaopatřovací příspěvek stanoví ještě několik odchylek zejména pro kumulativní naplnění podmínek nároku ve specifických situacích, jako je oboustranná osiřelost apod.

Naopak u jednorázového zaopatřovacího příspěvku je definice negativní. Na ten totiž vzniká nárok takové fyzické osobě, která den přede dnem nabytí zletilosti nebo přiznání svéprávnosti nesplňovala podmínku nezaopatřenosti nebo jinou z kumulativních podmínek a byla v té době umístěna v náhradní péči, tedy nemůže z důvodu nesplnění některé z podmínek žádat o opakovaný zaopatřovací příspěvek.

Z hlediska dalšího obsahu ustanovení § 50b až 50u zákona není třeba v zásadě rozebírat pro účely tohoto článku detaily zákonných ustanovení. Jedná se totiž o ustanovení pro úřad práce jako administrátora dávky. Podstatný je z našeho hlediska toliko § 50d zákona, který upravuje tvorbu, naplňování a aktualizaci individuálního plánu mladého dospělého pro účely výplaty dávky opakovaný zaopatřovací příspěvek.

Povinnost vypracovávat a aktualizovat individuální plán má pracovník obecního

úřadu obce s rozšířenou působností, který vykonává činnost sociálního kurátora, coby pozice obsažené v katalogu prací ve veřejné správě. Zákonnou podmínkou je pak vždy participace samotného mladého dospělého a výběrově, slovy zákona „je-li to účelné“, také dalších subjektů, které byly ke dni vzniku nároku na opakovaný zaopatřovací příspěvek součástí řešení životní situace mladého dospělého.

Zákon stanoví, že obsahem vypracovaného individuálního plánu musí být nejméně ukotvení spolupráce mezi mladým dospělým a sociálním kurátorem, vymezení způsobu (dokončení) přípravy na budoucí povolání a samostatné hospodaření, způsobu pomoci při hledání bydlení a zaměstnání a přípravu na partnerský a rodinný život. Individuálně lze tak dojednat i další oblasti podpory.

První individuální plán lze vypracovat až 6 měsíců přede dnem nabytí plné svéprávnosti, přičemž individuální plán se vypracovává před podáním žádosti o přiznání opakovaného zaopatřovacího příspěvku. V tomto ustanovení zákon nerozlišuje mezi jinak odlišovanými variantami životní situace nutné pro vznik nároku na dávku. V praxi se však stane zřejmě běžné, že o vypracování plánu požádají děti ve věku 17 let před zletilostí, jejíž nabytí je stanoveno ze zákona, ale zřejmě již nebude z opatrnosti vyhovováno případným žádostem mladších dětí, byť by procházely v době prvního takového kontaktu se sociálním kurátorem soudním řízením o přiznání plné svéprávnosti, jelikož nelze předjímat rozhodnutí nezávislého soudu. Okamžik, kdy bude možno kladně přistoupit k žádosti takového klienta, nastane zřejmě, až když bude soudem vyhlášeno (být se bude teprve čekat na písemné vyhotovení rozsudku) rozhodnutí o přiznání plné svéprávnosti.

V každém případě, bude-li individuální plán vypracováván před dosažením plné svéprávnosti,<sup>2</sup> bude se na jeho vypracování kromě sociálního kurátora a mladého dospělého podílet také klíčový pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který do té doby s klientem spolupracoval. Příspěvek tohoto pracovníka k tvorbě individuálního plánu může být podstatný nejen s ohledem na praktické zkušenosti a znalosti z předchozí spolupráce s klientem, ale i z kompetencí spojených s povinností průběžně vyhodnocovat situaci ohroženého dítěte a jeho

rodiny a na základě tohoto vyhodnocení za součinnosti klienta také individuálně plánovat.

Tato zákonná ustanovení o individuálním plánu navazují na platné ustanovení kritéria č. 14b přílohy č. 1 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, tedy na příslušné kritérium standardů kvality orgánů sociálně-právní ochrany. Podle tohoto kritéria se započítám v 16 letech klienta, který je umístěn v náhradní péči, má být věnována pozornost jeho nadcházejícímu nabytí plné svéprávnosti, a to v rozsahu některých oblastí nově zahrnutých jako minimální obsah individuálního plánu.

Celkově lze nové zákonné ustanovení i v duchu vědeckých poznatků, podle kterých mají být ostatně činnosti sociální práce v rámci sociálně-právní ochrany dětí aplikovány, definovat jako legislativní zakotvení sociálního doprovázení v sociální práci (Vávrová, 2012), jehož objektem se klient stává v různých fázích života, např. při podávání žádostí o různé příspěvky a dávky, o využití sociálních služeb apod. Případná opakovanost při aktualizaci individuálního plánu také klade důraz na vybudování profesního vztahu mezi sociálním kurátorem a klientem, což vede v uvedené optice k naplnění obsahu konceptu sociálně inteligentního doprovázení definovaného uvedenou autorkou vycházející z Kopřivova (1997) pojetí profesionálního lidského vztahu v pomáhajících profesích, včetně sociální práce.

Tento příspěvek si nebere ambici vytvořit neprůstřednou metodiku tvorby a aktualizace individuálního plánu mladého dospělého. Měl by být hlavně výkopem kontinuální a průběžné diskuse nad praktickou aplikací nových ustanovení zákona. Dalším krokem by mohlo být shromažďování praktických poznatků z terénu a jejich vyhodnocení přibližně s odstupem přinejmenším jednoho až dvou roků od účinnosti této nové části zákona. Nezbyvá než vyjádřit přesvědčení, že toto opatření přispěje k dalšímu zkvalitnění a rozvoji sociální práce s jejími respondenty, v tomto případě s mladými dospělými, kterým má dávka opakovaný zaopatřovací příspěvek napomoci k zajištění potřebného zázemí k přechodu z náhradní péče do dospělého a nezávislého života.

#### Seznam literatury:

- KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 2. vydání. Praha: Portál, 1997.
- VÁVROVÁ, Soňa. *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012. ■

<sup>1</sup> Tedy osobou mezi 16. – 18. rokem se soudem přiznanou svéprávností dle ustanovení § 37 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

<sup>2</sup> Zde je pravděpodobně opět pojem myšlen jako tzv. legislativní zkratka zahrnující oba případy nabytí plné svéprávnosti.